

ПРАБЛЕМА ПЕРАКЛАДУ НАЗВАЎ ВУЧОНЫХ І АКАДЭМІЧНЫХ СТУПЕНЯЎ І ЗВАННЯЎ

Міжкультурная прафесійная камунікацыя кожны год умацоўвае сваю значнасць. Імклівае развіццё навукі, інфармацыйных тэхналогій, інтэнсіўны абмен інфармацыяй, інтэграцыя навукоўцаў розных краін свету для ўдзелу ў распрацоўках па перспектыву навуковых накірунках робяць праблему перакладу назваў вучоных і акадэмічных ступеняў і званняў вельмі актуальнай. Акрамя таго, гэтая праблема ўсе часцей узнікае ў сувязі з павелічэннем колькасці навукоўцаў і выкладчыкаў, якія жадаюць апублікаваць свае навуковыя працы і вынікі сваіх даследаванняў, прымаць удзел у міжнародных канферэнцыях, сімпозіумах, семінарах.

На дадзены момант няма дакладнасці ва ўзаемным прызнанні акадэмічных кваліфікацый рознымі краінамі свету. Паміж некаторымі еўрапейскімі дзяржавамі існуюць прыватныя дамовы, якія дазваляюць ім узаемна прызнаваць дакументы аб атрыманні той ці іншай адукацыі. Як правіла, гэтыя дамовы, калі адукацыйная праграма пэўнай навучальнай установы акрэдытавана адпаведнымі органамі як дадзенай краіны, так і іншых. Нягледзячы на прыняцце адпаведных рашэнняў на канферэнцыях, семінарах, а таксама на пагадненні, якія падпісаны паміж асобнымі дзяржавамі пры прызнанні эквівалентнасці вучоных ступеняў і пасадак, кваліфікацыйных камісіі многіх краін праводзяць працэдуру спецыяльнай экспертызы дысертацый, абароненых у іншых краінах. Складанасць заключаецца і ў тым, што ёсць пэўныя адрозненні паміж сістэмамі прысуджэння акадэмічных і вучоных ступеняў у розных краінах, абумоўленыя іх культурна-гістарычнымі асаблівасцямі. Разам з тым існуе яшчэ адна праблема, звязаная з уніфікацыяй назваў спецыяльнасцей, званняў, вучоных ступеняў і іх перакладам на розныя мовы.

Пераклад вучоных ступеняў у выглядзе *кандыдат навук – candidate of Sciences, доктар навук – doctor of Sciences* для публіцыстычных тэкстаў не рэкамендаваны, бо ён толькі заблытвае неспрапрактыкаваных у беларускіх рэаліях англамоўных чытачоў (*candidate* успрымаецца як нейкая прамежкавая, непацверджаная ступень, а *doctor* – як аналаг заходняга доктара навук, што не адпавядае рэчаіснасці). З іншага боку, у юрыдычным ці навуковым тэксце гэтыя варыянты могуць быць слушнымі, бо з іх выводзіцца арыгінальная назва ступені на беларускай мове.

Спалучэнні тыпу *candidate's degree/candidate of sciences* ці *candidate of pedagogics/candidate of pedagogical science(s)* слушныя толькі з указаннем тлумачэнняў. Даслоўны пераклад беларускага словазлучэння *кандыдат навук* як *candidate of science(s)* без адпаведных тлумачэнняў з'яўляецца недакладным. Па-першае, носьбіт англійскай мовы можа інтэрпрытаваць яго як *bachelor of science, master of science* і будзе думаць, што чалавек працуе ў вобласці прыродазнаўчых навук, а гэта можа не адпавядаць рэчаіснасці.

Па-другое, трэба ўлічваць, што слова *candidate* часта выкарыстоўваецца ў спалучэннях *Ph. D. doctoral candidate*, дзе яно паказвае, што даследчык пакуль працуе над адпаведнай дысертацыяй і ступені доктара філасофіі яшчэ не атрымаў. Спалучэнне *doctoral candidate* можа быць эквівалентам беларускаму слову *суіскальнік*.

Функцыянальны аналаг для беларускай вучонай ступені кандыдата навук – гэта ступень доктара філасофіі ў англамоўных краінах *Doctor of Philosophy (Ph. D)*. Ступень доктара філасофіі прысуджаецца як у вобласці прыродазнаўчых, так і гуманітарных навук. Слова *philosophy* не павінна б'янтэжыць беларуса, бо спрадвечна яно мела больш агульнае значэнне ў англійскай мове 'навука ў агульным', якое ў дадзеным выпадку і захавалася да цяперашняга часу. Прэтэндэнт на гэтую ступень праводзіць арыгінальнае навуковае даследаванне, як правіла, у рамках спецыяльнай вучэбнай праграмы *Ph. D. Program/studies*, здае экзамены і абараняе дысертацыйную працу *doctoral thesis/dissertation* [1, с. 299].

Другі варыянт перакладу акцэнтуюе ўвагу на тым, у якой галіне навук атрымана вучоная ступень: *кандыдат гістарычных навук – Ph. D. of Historical Sciences*, *кандыдат культуралогіі – Ph. D. of Culturology*, *кандыдат педагогічных навук – Ph. D. of Pedagogic Sciences*.

Для беларускай вучонай ступені доктара навук прамога аналага няма, але з'яўляецца слушна апісальная формула *holder of an Advanced Doctorate* пасля прозвішча (праз коску). Калі трэба дадаць, якіх навук, то *holder of an Advanced Doctorate in Linguistics, Pedagogics* і г.д.

Варыянт перакладу ступені доктара навук як *full doctor* не рэкамендаваны нават пры апісальным перакладзе. *Full doctor* будзе ўспрымацца як аналаг заходняй ступені доктара толькі з адценнем, што дадзеная ступень супрацьстаўляецца нейкім «непаўнавартасным» доктарскім ступеням. А вось *advanced doctor* дае магчымасць зразумець англамоўнаму чытачу, што гэтая доктарская ступень больш высокая, чым ступень звычайнага доктара ў іх разуменні [Там жа, с. 300].

У некаторых заходніх краінах існуе тытул, што прысуджаецца таму, хто ўжо з'яўляецца ўладальнікам ступені доктара філасофіі, і які функцыянальна можа быць эквівалентам ступені доктара навук у Рэспубліцы Беларусь. Так, у англасаксонскай акадэмічнай сістэме (напрыклад, Вялікабрытанія), наступная пасля доктара філасофіі ступень у прыродазнаўчых навук носіць назву *доктар навук (Doctor of Science, D. Sc.)*; для даследчыкаў, якія спецыялізуюцца ў філалогіі, – *доктар літаратуры (Doctor of Letters, D. Litt.)*; у вобласці права – *доктар права (Doctor of Laws, L. L. D.)* [2, р. 169]. Аднак адрозненне гэтых ступеняў ад беларускай ступені доктара навук ў тым, што прысуджэнне гэтай ступені звычайна ажыццяўляецца не па выніках абароны дысертацыі, а па колькасці апублікаваных прац і па ўнёску ў навуку ці нават па грамадскай ці публіцыстычнай дзейнасці. Акрамя таго, у англамоўных краінах ёсць шэраг ганаровых доктарскіх ступеняў: *honorary/higher/senior doctorates*, *Honor Doctor*, *Honor degree* ці *Doctor honoris causa*; яны прысуджаюцца за шматгадовую і плённую навуковую дзейнасць.

У еўрапейскай кантынентальнай акадэмічнай сістэме (напрыклад, Германія, Аўстрыя), многія асаблівасці якой былі запазычаны беларускай, расійскай і савецкай сістэмай паслядыпломнай адукацыі, існуе працэдура «хабілітацыі» (ад лат. *habilis* ‘здольны, прыдатны’), якая ажыццяўляецца пасля прысуджэння ступені доктара філасофіі [2, р. 180]. Гэтая працэдура па шэрагу параметраў аналагічная абароне доктарскай дысертацыі ў Беларусі і Расіі, бо пасля праходжання «хабілітацыі» прэтэндэнту прысвойваецца тытул «хабілітаваны доктар» (*doctor habilitatus, Dr. habil.*), які дае права атрымаць прафесарскую пасаду ва ўніверсітэце. Аднак варта заўважыць, што тытул «хабілітацыі» не з’яўляецца вучонай ступенню – гэта кваліфікацыя, дадатковая да доктарскай ступені, якая дазваляе займаць пасаду прафесара ўніверсітэта.

У англамоўных краінах можна сустрэць уладальнікаў прафесійнай ступені, якія маюць адпаведную кваліфікацыю ў нейкай вобласці: *Doctor of Medicine*, скарачана *M. D.* (медыцына); *Juris Doctor*, скарачана *J. D.* (юрыспрудэнцыя) [Там жа, р. 175]. Гэтыя прафесійныя ступені часткова адпавядаюць беларускім дыпломам лекараў і юрыстаў – суіскальнікам неабходна больш часу для іх атрымання. Па гэтай прычыне яны не могуць выкарыстоўвацца ў якасці эквівалентаў беларускім вучоным са ступенямі кандыдатаў і дактароў медыцынскіх і юрыдычных навук.

Прафесар у большасці выпадкаў слушна перакладаць як *Professor*, але ў беларускай адукацыйнай сістэме *прафесар* – гэта высокая пасада, а за мяжой так можа называць сябе кожны, хто мае дачыненне да адукацыі. *Дацэнт* заўсёды перакладаецца як *Associate Professor, Assoc. Prof.* (нельга скарачаць да *Ass. Prof.*, што значыць *Assistant Professor* ‘асістэнт, ці проста выкладчык’.)

Безумоўна, існуюць і другія варыянты перакладу разгледжаных назваў. Слушнае іх выкарыстанне дазволіць пазбегнуць непаразуменняў і цяжкасцей падчас камунікацыі з носьбітамі замежнай мовы. Стварэнне адзінага класіфікатара перакладу назваў вучоных і акадэмічных ступеняў і званняў магло б вырашыць праблему правільнага перакладу гэтага лексічнага пласта мовы.

ЛІТАРАТУРА

1. *Миньяр-Белоручева, А. П.* Английский язык. Учебник устного перевода : учебник для вузов / А. П. Миньяр-Белоручева, К. В. Миньяр-Белоручев. – 2-е изд., испр. – М. : Экзамен, 2004. – С. 298–301.
2. *Lanciano-Morandat, C.* The new production of young scientists : a labour market analysis in international perspective / C. Lanciano-Morandat, H. Nohara // *How European Economies Learn : coordinating competing models.* – Oxford Univ. Press, 2006. – P. 156–189.